

Т. Аўсяннікава
(Магілёў, Беларусь)

“АДЗІНЫ НА ЗЯМЛІ...”
(ПЕРАПІСКА ЯЎГЕНІІ ЯНІШЧЫЦ)

*Адплыў учора лёгкі вецер,
І ты адплыў, даўно адплыў.
А сэрца б'ецца, сэрца верыць,
Што ты адзіны на зямлі.*

Я. Янішчыц

Гэтыя радкі з верша Яўгеніі Янішчыц, які быў у лісце ад 10 жніўня 1965 года да Сяргея Панізніка. Перапіска ахоплівае перыяд з 1965 па 1976 год (захавалася ў добрым стане). Усяго – 72 лісты. Даследчыкі ведаюць, якім бяспэчным скарбам з'яўляецца эпістальная спадчына. І вялікі дзякуй Сяргею Сцяпанавічу за лісты, якія ён збірае і перадаў сыну.

Кожная дзяўчына мроіць аб каханні, незвычайным і непаўторным. А калі гэтая дзяўчынка яшчэ і паэт! Чаканне такога кахання ўжо адчуваецца ў перапісцы

з Міколам Панасюком, першым адрасатам будучай паэткі. У лісце № 30 ад 30 красавіка 1965 года чытаем: *“Хочется куда-то бежать, идти навстречу косым ливням и наплывающим тучам”*. І тут жа верш:

*Звонка плешчуць вясной крыніцы,
Будзяць вёску маю жаўрукі.
Хай табе ў гэты момант прысніцца
Лёгка дотык маёй рукі.*

І завярашаюць верш радкі: *“Я бягу, расплятаючы косы, // Я шукаю, чакаю цябе...”*, якія красамоўна сведчаць аб мроях дзяўчыны.

У лісце № 32 ад 7 мая 1965 года Жэня напіша: *“Желаю тебе, мой самый добрый и близкий маг, огромных успехов в творческой деятельности, в жизни. Пусть тебе всегда сопутствуют весна, молодость и улыбка! Пиши. Жду. Жэня”*.

У лісце № 33 ад 11 мая 1965 года Жэня дасылае верш “Сустрэча”:

*А я найду той зялёнай вуліцай, І працягні свае рукі цёпдыя,
Дзе не пагасла адно акно, Як крылы, мне працягні хутчэй.
Дзе ля чаромхі мой месяц туліцца Вунь, бачыш, месяц устаў над поплавам
І так чакае мяне даўно. І засвяціўся яшчэ ярчэй.*

*Я прынясу яму казку дзіўную
І ў смяшынках зялёны май...
Няхай вясна забяўляецца лўнямі,
А ты і ў лівень выходзь, страчай.*

І ў канцы ліста: *“Будь счастлив, мой самый лучший человек, если, конечно, можно так назвать тебя. Пиши. Жду. Жэня”*.

З Міколам Панасюком перапіска вялася на рускай мове. Бачыліся яны толькі тры разы. Двойчы на літаратурных мерапрыемствах і адзін раз, калі Мікола Панасюк разам з Міколам Федзюковічам наведалі Жэню-школьніцу ў яе роднай вёсцы Рудка.

31 ліпеня 1965 года (ліст № 35) Жэня напісала Міколу Панасюку апошні ліст, у якім паведаміла: *“28 июля ко мне приезжал Сергей Понизник. Взял несколько стихов для «Литературы и мастацтва». Были на Ясельде. Он думает издавать свой поэтический сборник «Кастры Купалля». Его стихи мне очень понравились. Сейчас он где-то в Карнатах.”* І даслала свой верш “На рацэ”:

*Нас смеіна мокрых прабіраюць дрыжыкі, Глядзіш, і лодка вырвецца з-пад берага
А мы яшчэ на беразе дрыжым, І паімчыць за трыдзевяць зямель.
Каб сонца прасушыла косы рыжыя, І ў нейкім царстве вольны вецер беражна
Давай да сініх плёсаў прабяжым. Нас высадзіць, узрушаных, на мель.*

*Хай нам услед кідаюць нешта горкае
І пляскаюць у ладкі плескачы.
А мы бяжым шчаслівыя і гордыя,
Нам словы у двухкосях ніпачым.*

Верш гаворыць ужо аб новым пачуцці, якое нарадзілася. Ліст заканчваецца словамі, якія падводзяць рысу пад перапіскай: *“Вот, кажется, у меня «і ўсё». Ещё раз большое спасибо за письма (звярніце ўвагу: не пісьмо, а пісьмы. – Т.А.). До свидания. Женя. 31.VII – 1965 г.”*

Мікола Панасюк адказаў 21 верасня 1965 года. На гэтым ліставанне перапынілася. У Жэні было новае – з Сяргеем Панізінікам.

Трэба адзначыць, што адрасаты Жэні Янішчыц самі знаходзіліся. Мікола Панасюк, вучань Галоўчыцкай сярэдняй школы (на год старэйшы), прачытаўшы ў газеце вершы Жэні, напісаў ёй цёплы ліст. Сяргей Панізінік, дарослы малады чалавек, таксама ўзрушаны вершамі Жэні, паехаў з ёю знаёміцца. Ліставалася Жэня ў школьныя гады ў асноўным з паэтамі-мужчынамі. Вядома толькі адна дзяўчына з вёскі Раскошаўка Мсціслаўскага раёна Магілёўскай вобласці Зінаіда Сярнікава, якая напісала першай, паслухаўшы вершы па радыё. Перапіска невялікая, і захавалася толькі два лісты (1965, 1976 гг.). Сярод адрасатаў быў Мікола Федзюковіч. Аб яго адносінах да Жэні выказаў здагадку Янусь Малец у артыкуле “Непрыручаныя птахі”. І ён не памыліўся. Скажу больш. У Магілёве жыў Уладзімір Уладзіміравіч Мартынюк, выкладчык замежнай мовы, які разам служыў з Міколам Федзюковічам у Савецкай Арміі. Ён пацвердзіў гэтую здагадку Янусь Мальца. Мікола Федзюковіч быў закаханы ў Жэню, але яна не адказала яму ўзаемнасцю.

Вернемся да перапіскі з Сяргеем Панізінікам. Першы да Сяргея ліст, які мы маем, ад 10 жніўня 1965 года. У ім Жэня звяртаецца да Сяргея на “Вы”: *“Атрымала Ваш ліст, за які шчыра ўдзячна. Сяргей, нядаўна я Вам адправіла пісьмо. Нанэўна, Вы яго ўжо атрымалі”*. Значыць, пісем было больш. Тут жа верш “Адплыў учора лёгкі вецер”, у якім адкрыта, непасрэдна і шчыра Жэня прызнаецца Сяргею ў каханні: *“А сэрца б’ецца, сэрца верыць, Што ты адзіны на зямлі. Заканчвае верш радкамі: А я бягу скрозь мары сінія К табе з ахапкаю лясоў”*.

Жэня адрасуе гэтыя радкі таму загадкаваму паэту, які і сам, магчыма, да канца не разумеў, чаму ён паехаў на сустрэчу з палескай дзяўчынкай, нягледзячы на тое, што ва ўспамінах пішча, што хацеў “убачыць гэтага незвычайнага самародка”. Відаць, праўда хацеў убачыць. Але ж... Калі чытаеш артыкул Сяргея Панізініка “Абцяю, што ўсё асілю я...”, дзе ён падрабязна распавядае, як тры дні дабіраўся з Баранавіч у Рудку (больш за сто кіламетраў) то пехатою, то на лодцы, то на папутках, спыняючыся на начлег у вёсках, міжволі думаецца: “А ці не лёс яго туды вёў?”

Напачатку яны размінуліся. Жэня ехала аўтобусам з Рудкі ў Парэчча, а Сяргей пяпком ішоў з Парэчча ў Рудку. І вось сустрэча адбылася. Сяргей Панізінік пішча: *“Раттам убягае ў хату дзяўчынка. Спытаў спачатку, агаломшаны: “Жэня?” Адказвае: “Так!” Знаёмлюся: “Панізінік...”*

Такая жывая, па-добраму смешная дзяўчынка стаяла перада мною. Нават не верылася, што гэта яна, Жэня, можа пісаць такія кранальныя вершы. Вясёлая! І гаворка вясёлая між намі не спынялася.”

Дваццацітрохгады малады чалавек, высокі, прыгожы, разумны, курсант факультэта журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча СА і ВМФ, паэт, у якога вась-вось кніжка павінна выйсці, для вясковай дзяўчынкі, якая

марыла таксама стаць паэтам, якую нават родная маці не лічыла прыгожай, такі госць быў казачным цудам.

Ірына Канстанцінаўна Чакалкіна, выпускніца Магілёўскага медыцынскага вучылішча, пасля адной з імпрэз, прысвечанай творчасці Яўгеніі Янішчыц, падзялілася са мной уражаннем, якое аказаў Сяргей Панізнік на яе і дзяўчат, як толькі з'явіўся на першым курсе (яна вучылішча заканчвала): “Прыгожы, недасягальны”.

Цаны сабе Жэня яшчэ не ведала. І вось яе, шаснаццацігадовую вясковую летуценніцу, закліснула хвала пацуцця, такога чаканага і такога хвалюючага! Усе закаханыя ствараюць ідэальны вобраз свайго абранніка. А тут як быццам цічога і прыдумваць не трэба. Вось ЁН – той адзіны, любви, мілы!

І пачалася перапіска – з радасцю і трывогамі, з надзеяй і расчараваннямі: “Ішла ў тваё лета, // Ішла ў тваю восень. // Па спелых ранетах, // Па травах росных...”, “Рукой махну на ўсё // І не паверу – // Ты мне ўсміхнуўся, // Адкрыўшы дзверы.” (Ліст ад 16.05.1966).

Даволі працяглы час Жэня зярталася да Сяргея стрымана: “Добры дзень, Сяргей!” Падпісвалася проста: “Жэня, Ясяльдзянка, Я і Ясельда, Аўгіння”. І толькі ў вершах яна дазваляла сабе гаварыць адкрыта.

<i>Устану заўтра рана-рана,</i>	<i>Гадаць не буду. Шлях шырокі</i>
<i>Пайду па сну у лес, у ціш.</i>	<i>Чаго завёў, прывёў сюды.</i>
<i>А, можа, ты на той паляне,</i>	<i>Ці разбудзіць цябе таронка?</i>
<i>Стаміўшыся, салодка спіш?</i>	<i>Пакіну лепей два сляды...</i>
	(Ліст ад 1.10. 1966 г.)

Гэта потым, калі Сяргей адкрыта выказа свае адносіны і пасля шлюбу, Жэня будзе разьявілена зяртацца: “Мілы, мілы мой, мілы Сяргей, дарогі Сяргей, любви, мой адзіны, мая адзіная песня, маё адзінае каханне і радасць, суме мой”. І падпісвацца: “Твая дзяўчынка, твая Ясяльдзянка, твая навакэ Аўгіння, твая бедная Аўгіння, твая жоначка, чакаю, а значыць – жыву”.

30 лістапада 1966 года Жэня напіша без спадзявання на адказ: “Дзень добры, Сяргей. Асмелілася напісаць табе ўсё-такі ліст. Не ведаю толькі, ці атрымаю адказ. Але зараз мне ўсё роўна.” Сяргей адказаў.

У лісце ад 19 мая 1967 года чытаем:

“Добры дзень, Сяргей! Гэта ізноў я, Жэня, забытая ці без крыжы захаваная маладым беларускім паэтам Сяргеем Панізнікам...”

Сёння ідзе дождж. Як ніколі, буйны і шумлівы. Цвітуць каштаны. У пакоі бэзавы букетік. Гэта акрылае заўсёды і не заўсёды. У апошні час не магу жыць без пары, без далёкіх і блізкіх слоў. Пэўна, гэта маё летуценне ці неўтаймаванае жыццё. Усё роўна. Не хапае часу на ўсё, калі нават утачыць добрую палову ночы. І тым не менш – пішацца. Пішацца ўрыўкамі паміж задуменнем і радасцю, паміж нечаканасцю і ціхім сумам.”

Жэня сумняваецца, не разумее адносін каханага да сябе, таму ў гэтым жа лісце чытаем радкі:

*Шчасце, няўжо і ты задрыжыш і знікнеш
Дажджынкай “дзінь-дон” на маленькай маёй далоні.*

Жэню перапаўнялі пачуцці, яна хвалявалася, перажывала, шукала “выйсця з адзіноты”, на яе папльвала туга, “як паводка вясновая на зялёны бераг”, “Сэрца птушкаю ў клетцы білася, // Адплывала ў невядомае адарванай шхунай”.

Сумняваўся, відаць, і Сяргей. Не было спачатку ў яго ніякіх планаў у адносінах да Жэні. Яму проста цікава было перапісвацца з “гэтым незвычайным самародкам”. Пра сур’ёзныя адносіны не задумваўся. Хлопец ён відны, вольны, “сыты” (як кажуць у народзе) – дарослых прыхільніц хапала. А тут зусім яшчэ дзяўчо, такое шчырае, непасрэднае, так адкрыта гаворыць аб сваім пачуцці. Што рабіць маладому чалавеку?..

Дзяўчо то дзяўчо, але ж па-дарослому глядзіць на жыццё, на творчасць, на сваё прызначэнне. Калі чытаеш лісты Жэні Янішчыц, то зусім не адчуваецца, што яна на шэсць гадоў маладзейшая за Сяргея. Жэня супакойвае каханага, падтрымлівае, падбадзёрвае:

“Атрымала твой ліст, Сяргей! “Сумна і на душы, і на паперы ...” Гэта не так страшна, калі гэты сум далёка ад радзімы, калі ёсць час паглыбіцца ў сэнс жыцця, у духоўны свет сваіх адкрыццяў. Горш тым, хто ў сваёй хаце сумуе і на паперы, і ў душы. Я добра адчула гэты харошы і трывожны сум там, у Балгарыі.”
(Ліст ад 25. XI.1969 г.)

Страціўшы надзею на ўзаемнасць, Жэня напіша:

“Так, час нас уносіць усё далей і далей. З гадамі, а то і з хвілінамі мы гуляемся ў шумным кругазвароце жыцця, дзе столькі святасці, светласці, чысціні пачуццяў, усмешак і ... подласці! На ўсё жыццё ўдзячна свайму дзяцінству і краю, дзе глыбінная Ясельда адвяла мне чысцюткі бераг светласці і ўліла непаўторныя хвалі святла, наіўнасці, веры і задумнення. Магчыма, гэта самае галоўнае для мяне цяпер, у такім летуценным узросце.

З гадамі я пасталею. З сумам буду ўспамінаць свае першыя хваляванні і пісьмы, пісьмы, пісьмы ... Хай яны застануцца харошым успамінам аб шчырасці і чысціні думак, аб тым, што людзі не ўмеюць крыўдаваць нават у самых трывожных абставінах.

Жадаю шчасця! Прабач. Аўгіння. Мінск, 28. V – 1967 г.”

У гэтым жа лісце верш:

*Калі размінуцца суджана
Будзе вясной ці летам,
Не будзе крыўды на ростань,
Доўгую, як стагоддзі.
Не будзе крыўды на пісьмы,
Што шчыра мяне сагравалі,
Як вялікае цёплае сонца.*

*Не будзе крыўды на песню,
Маладую і звонкую,
Што нам з табой прысвячалася.
Хіба вінавата ростань,
Хіба вінаваты пісьмы,
Песня хіба вінавата,
Што ціха здрадзіла сэрца?!*

У сваіх адносінах да кахання, да любові (у шырокім сэнсе гэтага слова) Жэня падобна на Марыну Цвятаеву. І Марына, і Жэня бачылі ў чалавеку перш за ўсё

даданае. І гэта правільна, бо, як казаў акадэмік Дмітрый Ліхачоў, зло заўсёды на паверхні, дабро маўклівае. Галоўным у іх характарах была неабходнасць любіць, абагаўляць, дараваць.

Перапіска з Сяргеем Панізнікам працягваецца. Ліст ад 3 лістапада 1970 года: *“Цяпер я дома. Тут ціха і хораша. Праўда, зараз стаіць глыбокая восень, а таму на вуліцы вецер з дажджом. У такі час больш за ўсё люблю ствараць, аддавацца ўспамінам і самой прыродзе. Зараз адным вокам гляджу тэлевізар (непаўторны Пеціна!), слухаю музыку і пішу гэты лісток. Паступова ты пачынаеш крыху праясняцца. Гэта добра. Нельга ў такі час багата аддавацца меланхоліі. Мы павінны на-сапраўднаму жыць для Белаі Русі, асабліва ў гэты час, калі ўрбанізацыя наступае на горла нашай роднай песні.”*

Вельмі цікавы тэкст. У ім выказана любоў да роднага дома, да пары года, у якую добра пішацца. Заўважае, што каханы паступова пачынае “крыху праясняцца”. І вось у такі час нельга “аддавацца меланхоліі”, бо “павінны на-сапраўднаму жыць для Белаі Русі”.

Надзея на ўзаемнасць то ўзнікае, то страчваецца. Ліст ад 6 чэрвеня 1971 года: *“Сяргей! Атрымала ліст твой, за што шчырае дзякуй. Чацвёрты дзень збіралася, каб напісаць. Нарэшце, сабралася з усімі хваляваннямі сваімі... Ты пішаеш, што і зараз цяжка паверыць у ліст мой. Судзі, як хочаш, але проста так я яго не магла напісаць. Да таго ж табе, пэўна, не вядома было, як я перажывала потым, пасля твайго адказу, як хвалююся кожны раз, калі бяру ў рукі чарговае тваё пісьмо. І ўсё таму – што неадступна і тады, і зараз я іду за табой. Гэта не адчай і не прывязанасць. Гэта ў многа разоў большае. Чаму я тады наступіла так? Можна быць, таму, што насіла ў душы сваёй чыста дзіцячае святло, якое хутчэй за ўсё ідзе ад справядлівасці, ад чысціні. Я думаю, што потым ты не змог не зразумець усё гэта ... Не буду пісаць, як мне цяжка і лёгка, як мне бесклапотна і трывожна, важна для мяне нішае, што жывеш ты. Мабыць, усё гэта выглядае некалькі сумбурна, прабач...”*

Якім быў наступны ліст Сяргея мы не ведаем, але, мабыць, вельмі цёплым, бо Жэня ўпершыню звернецца да каханага “мілы” і ўпершыню ў канцы напіша: “Моцна абдымаю цябе і цалую. Твая Аўгіння. Да сустрэчы!” Вось той ліст ад 30 чэрвеня 1971 года: *“Добры дзень, мілы! Як даўно мне хацелася напісаць ці сказаць гэтае слова! Прабач, што праз дзён колькі пішу адказ. Была дома, таму твой ліст крыху спазніўся перад маім ад’ездам. Напэўна, як і ты там, я многа раз парафывала пісьмо, каб паверыць кожнаму радку, кожнаму слову і запамінаць назаўжды. <...> Хачу хутчэй убачыць цябе такім, якога ўяўляла ўсе гады, такога, якога кахаю, такога, якога нікому не хочу аддаць. Вечарамі, і ноччу, і ў штодзённай мітусні – я чую твой голас і смех, бачу твае вочы і рукі і заўсёды ўспамінаю наш першы дзень сустрэчы. Не хачу ўспамінаць тыя сумныя дні, тыя шэрыя хвіліны, што былі паміж намі. Іх і не было. Была проста душэўная сумяціца, былі, можа, і нагаворы ... Але з таго я зараз не хачу нічога ведаць, бо адчуваю сваю чысціню да цябе, сваю дарогу і ўсе свае ўдачы. Яшчэ восенню, да твайго прыезду, я пісала так:*

*Прывязджай. І будзе вечнасць перад намі.
Час заглядзіць і сумненні, і віну.
Павяду цябе зялёнымі лугамі
У кашулі з найтанчэйшага ільну.”*

І вось праз шэсць гадоў пасля знаёмства Жэня атрымлівае ліст, у які цяжка верылася. Цудоўны ліст, жаданы! Лічу неабходным прывесці яго амаль поўнасю.
“3 ліпеня 1971 г.

Дарагі мой далёкі чалавек!

Кожнае слова Тваё – крок усё бліжэй і бліжэй. І я – гужы і сумны, адаграваюся Тваімі радкамі. Уцешны, што гэта гужэча і маркота прападаюць, і што я належу не толькі сабе. Гэтыя дні былі цяжкімі. Я ж напісаў Табе на Паркавую, павінішаваў з заканчэннем універсітэта і наведанні, што цябе чакае ліст у СП. І вось нічога няма. Днямі паслаў пісьмо ў в. Рудка. Ці трапіць яно ў твой дом?

А цяпер, мая Аўгінька, галоўнае. У імя нашага кахання нам трэба быць разам, і справу нашу агульную разам рабіць. Калі прывеш мае словы, то хай неба блаславіць нас на жыццё, і каб у ім не было ні горычы, ні крыўды, ні шкадавання, ні бязвер'я. Хай хопіць мне сілы на такое жыццё, як і на рашэнне такое. Калі, мая добрая, дасі сваю згоду (а іначай і нельга), то хачу сказаць, што мне год ці больш працаваць яшчэ тут. І табе будзе цікава – побач са мною. У дробязях – потым, а самая галоўная лінія: ці паспееш ты склаці кандыдацкі іспыты за дзятры будучыя месяцы, здаць у выдавецтва кніжку... І яшчэ: я прыеду у Саюз – то трэба справіць нашу ўрачыстасць. Я мяркую пра вяселле на урбанізацыі? Напішы, як мяркуеш.

А водпуск – той мядовы месяц – як правесці? А што, калі б здабыць маторную лодку – і ад твайго хаты на Ясельдзе, Днятры, потым перавал летатнісны (з вараг у грэкі), потым на Дзвіне ў мора і аж да майго дому? Гэта кніга адкрыццяў была б! Ёсць другі вырыянт. У мяне на аўтамашыну грошы знойдуцца, але як купіць яе за месяц? СП ці дапаможа?

І калі вяселле лети за ўсё? Мо на Спас?

Ну вось колькі ў мяне пытальянікаў. Чакаю на ўсё адказы. І толькі як найхутчэй.

<...> Сам зараз перакладаю, і, страх, узяўся за паэму... і што атрымаецца... А яшчэ мы ўдваіх напішам адну кнігу. Як? – сваю задуму раскажу потым.

Добра, Аўгінька, мая маленькая. Цалую Цябе і развітаваюся – і чакаю твайго ліста. Твой Сяргей.”

12 ліпеня 1971 года Жэня піша: “Любы! Я так хачу хутчэй убачыцца, бо што гэтыя мае радкі на паперы, калі сэрца трывожыцца і чакае, хахае і не дае спакою. Я думаю, што ты мяне зразумееш правільна да канца, як і наверыўшы, і зразумеўшы, і адчуўшы чысціню ўсіх маіх парываў і душы.”

30 ліпеня 1971 года: “Дзень добры, мілы! Сёння мне стала сумнавата, і я сабралася напісаць ліст табе і якраз атрымала твой. Кожны дзень жыўу ў прадчуванні нашага незвычайнага свята, а ноччу доўга не магу заснуць. Увесь час перад вачыма ты – маё адзінае каханне і радасць. Сумую, што ты, напэўна, там

таксама сумуеш між мітусні працы і розных спраў. І яшчэ чамусьці так марудна ідуць дні, як мне здаецца.

Здымі з сябе ўвесь дрэнны настрой, любы, за твая пісьмы і ўсміхайся гэтак светла, як я цяпер кожнаму дрэву.

Ну вось і развітваюся, а заўтра зноў буду бегчы на пошту і патрабаваць “да запытання”.

Абдымаю Цябе, мой адзіны, і моцна цалую. Твая Аўгіння.”

Жэня была шчаслівай. Першая гісторыя яе вялікага кахання закончылася вяселлем, як гэта бывае ў казках. Яўгенія Янішчыц і Сяргей Панізнік ажаніліся 19 жніўня 1971 года. Жэня паехала за мужам у ЧССР.

І мы спынімся на шчаслівым моманце ў жыцці каханых. А што было потым – гэта ўжо другая гісторыя.